

fi tenim la forma actual amb consonant dissimilada, en context català «un camp de terra apelat *colomines*» el 1371, i *colomines* també en els anys 1349 i 1380 (InvLC, s. v. *colomina*).

Dissimilacions com aquestes de la *n* < ND sigui en -l- sigui en -r-, i en mots d'igual estructura tenim en VINDEMIARE o VINDEMIÀ > *venemar* > *veremar*, *verema*; ROTUND-INOS > *redolins*. Es coneix que la dissimilació en -r- va ser sentida com a més vulgar (no podent recolzar com l'altra en la companyia de mots tan corrents com *colom*, *colònia*, *colona*, COLUMNNA, etc.); això fa que no la trobem en documentació fins al temps modern: en el llevador de Sant Iscle d'Empordà, de 1789, trobo posada en llista de propietats una dita «*Corominas* o Codrons, deu vessanas» (llegit en el poble, 1964). En fi llavors intervé la literatura, amb Verdaguer: «tot li parla de Guifre: les muntanyes / a on solia batre's amb les feres, / la font on ella exia-li a l'encontre / per baçull oferint-li sa mà tendra, / la verda *coromina* on flors cullien, / lo marge fresch del rieró on s'asseyen / ---», *Canigó* x, 95; «lo bon Jesuset / va a la *coromina*, / doncs què hi cullirà, / doncs què hi culliria? / Hi seguen lo blat, / ne cull una espiga», *Roser de tot l'any*, 27; «a Lourdes --- pertot arreu es veuen avisos de no passar per damunt de l'erba, de no emportar-se'n les flors --- es veu que els frares estan joiosos del seu jardí: volen mantenir-lo sagrat com la *coromina* de la Verge, i han sentit com els que hi passen el desig voluptuos d'ajeure-s'hi a reposar», PCoromines, *Cap al Desterro*, relació de setembre 1897.

Coromina, amb la variant *colomina*, és d'aquells mots que havent estat ben vius, han deixat de ser-ho plenament; però almenys en les comarques del Nord conserva senyals d'haver-ho estat molt, senyals tan forts que, fins en la toponímia, que és on es manté en més alt grau, no sols apareix en grans masses sinó que porta sempre l'article propi dels appellatius (la *colomina* de ~, les *coromines*, el *Corominal*, etc.). En aquests casos sovint es difumina molt la consciència del significat entre la major part de la gent, sense esborrar-s'hi, en aqueixes comarques. Pertot s'hi manté almenys la noció que és un camp, i particularment apte per al conreu, o fèrtil notablement: és el comú denominador de totes les definicions que s'han recollit i es recullen encara, en el Principat, els Comtats i les terres d'Oc.³

Una frase molt oïda pel Rosselló és «un type que *ten kuluminas*», que us expliquen «qui possède pas mal», per exemple, a Vilallonga de la Salanca, 1960; és la definició «una finca de terreny excellent» que em donaren a Cabestany, i és al que respon el pasatge de Saisset, on un pobre pecador, mig comprò-mès amb el dimoni («l'ensibornaire»), mira de mantenir-se'l lluny amb promeses: «—Senyor dimoni, escoltimé! / Tinc una bela *colomina* / que d'ací és tota veïna; / me'n vaig a la ben treballar / i la recolta qu'hi haurà, / cada any, durant cinc anys, vostè se la pendrà» (*Catalanades del Ross.*, 51).⁴

Avui en català es reparteixen el domini les dues va-

riants fonètiques *coromina* i *colomina* (algun cop reduïdes localment a *kurminā*, *kluminā*): aquella és general a Osona i molt predominant al Baix i Alt Empordà,⁵ aquesta és la dels Comtats i del Pallars: es presenten en grans masses com a noms genèrics, toponímics, com a pre-topònims o topònims; sobretot a l'Empordà i Plana del Rosselló: p. ex. tinc, a mà, nota de quatre paratges diferents en el terme de Fortià, dos en el d'Albons; sis a Alenyà, cinc a Sallèles (un *la colomineta*), dos a Argelers, dos a St. Genís de Fontanes; i, en el Capcir, dos a Formiguera (ací *kluminā*); també en el Pallars, allí més esclarissat, ja en el Capbreu de Castellarnau, de 1711 («pessa de terra dita la *colomina de Cofres*», 54), i avui en trobo senyals a Sorri i a Envinny, i dos a Olb.

Les formes amb *-nd-* no es troben avui enlloc on es parli català, si bé ressorgeixen tot seguit que travessem els límits de la llengua (i per tant sortim de la isoglossa de ND > n), i això tant pel Sud com pel Nord: *Tierras de la Condomina* a l'esq. del Segura, prop de la ciutat de Múrcia (Madoz, *Dicc.* xi, 734a);⁶ d'altra banda trobo *las kunduminas*, *-inas*, a Vingrau i a Perillós (1960), així que en el Rosselló traspassem el líndar dialectal llenguadocià. Car en el dept. de l'Aude el mot segueix trobant-se en massa, en la toponímia menor i des d'antic (allí sempre amb *-nd-*): el *Dict. Top.* de Sabarthès en registra, espargits per tot el dept. (potser més a la costa i cap a Narbona i les Corberes, però també al centre, cap a Alet i enllà): p. ex. en els termes de Narbona, Fleix, Gazanachès, Villepinte, Rivel, Conilhac, Alet, la major part amb el vocalisme *condamina*, però també *condomine* (a Cabrespine), *condemine* a Rofiac de les Corberes, per exemple; amb docs. antics com *Condamina de Pog-Espanel* a. 1133, «*condamina* seu campus vocatus d'En Balshoms», S. xiv.⁷

Per a l'etimologia era bàsic, naturalment, el coneixement del significat més antic; Balari se'n preocupà des dels seus *Origenes* (p. 508), i ho fixava en aquests termes: «tierra señorial libre de todo censo, que reservaba para sí el señor en los bienes que daba en feudo»: en això s'inspirava ja en models francesos, amb la definició: «terre seigneuriale, champ franc de toute redevance» (*TdF*), per a la qual Mistral s'inspirava ja en explicacions que trobava en Du C., o en l'Abbé de Sauvages (mj. S. xviii): «champ seigneurial ou particulièrement affecté au seigneur d'un lieu, et qui étoit exempt d'impôt»; no refiant-se'n en citava dues proves en docs. catalans, del Cartulari de St. Cugat, un de 1041, on l'abat «da el castillo de Albinyana reservándose el dominio de 20 pulgadas de tierra dentro de dicha propiedad», i un altre, de 1082, en termes paral·lels.

Així i tot, el bon Balari ho feia venir de CONDOMINIUM, ètimon que hom ja havia donat a França;⁸ es veu que li havia quedat algun dubte semàntic, per la carta que guardo d'ell al meu pare (alumne seu, que com a home de lleis no devia veure prou clara aqueixa semàntica, i li havia citat els textos de Mos-sèn Cinto), a qui Balari contestava així (3-xix-1900):